

Unió alapszabadságok kontra tagállami jogszabályok avagy az uniós állampolgár névviseleési jogát meghatározó szabályok ellentmondásai

1. Problémafelvetés

Az Európai Unióban az Amszterdami Szerződés hatályba lépésével az igazságügyi együttműködés új távlatokat nyitott, melynek következményeként a nemzetközi magánjog is megindult a jogharmonizáció útján. Ezen folyamatoknak részben már beért a gyümölcse, több közösségi rendelet is született, mely a nemzetközi magánjog egyes területeit, mint például a kötelmi jogot egységesítette közösségi jogforrási szinten. Jelen tanulmány a családjog egy speciális területével, a természetes személyek névviseleési jogával kíván foglalkozni. Ez a terület a közösségiesedés fázisát tekintve, igencsak töredékes állapotban található, melynek következtében az egymástól eltérő, olykor ellentmondó tagállami szabályozások, valamint a nemzeti szabályok ütközése a közösségi joggal egyre jobban előtérbe kerül. Az utóbbi időben két, nagyjából hasonló, a természetes személy névviseleését meghatározó szabályozás ellentmondásaiból fakadó, érdekes tényállás készítette állásfoglalásra az Európai Közösség Bíróságát (a továbbiakban EKB).

Mindkét jogesetben közös, hogy a vitás tényállás és a bírósági döntés egyaránt, európai jogi, nemzetközi köz- és magánjogi összefüggéseket láttat, előrevetítve, azt a tendenciát, mely szerint a jogágak közti, erőteljesen meghúzott határok eltűnőben vannak. Az előadás a konferencia fő tematikájához illeszkedve elsősorban az emberi jogi vonatkozásokkal kíván foglalkozni.

---

* *Dr. Raffai Katalin, egyetemi adjunktus, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Nemzetközi Magánjogi Tanszék, Budapest*

2. A vizsgálat tárgyát képező két eset

Az első eset, mely ismertetésre kerül, a C-148/02 számú ügy, Carlos Garcia Avello kontra Belga állam¹, melynek vitás tényállása röviden a következő: a spanyol állampolgárságú Carlos Garcia Avello és a belga állampolgárságú Isabelle Weber 1986-ban kötöttek házasságot Belgiumban, ahol azóta is az állandó lakóhelyük van. Gyermeküket születésükkor, akik belga-spanyol kettős állampolgárok, a belga hatóságok, a belga jogszabályoknak megfelelően, az apa, vagyis a Garcia Avello vezetékneven anyakönyvezték. Ugyanakkor a brüsszeli spanyol követségen spanyol jog szerint, mely az apa és az anya leánykori vezetéknevének összeadódásából formálódik, a gyermekeket Garcia Weber vezetéknevével látták el. A spanyol jog e szabályainak megfelelően a szülők kértek az illetékes hivataltól a gyermekek vezetéknevének Garcia Weberre történő változtatását. A belga hatóságok elutasították a kérést, azzal az indoklással, hogy a belga szabályok szerint a gyermekek apjuk nevét viselik, ennek megfelelően a gyermekek neve legyen Garcia. A szülők nem fogadták el a döntést és fellebbeztek a belga Államtanácsához, az pedig eljárását felfüggesztve, előzetes döntéshozatal céljából az EKB-hez fordult.

A belga hatóság kérdése arra vonatkozott, hogy a közösségi jognak az uniós polgárságra és a személyek szabad mozgására vonatkozó rendelkezéseibe, vagyis az Európai Közösség Alapító Szerződése (a továbbiakban EKSz) 17. és 18. cikkeibe ütközik-e, ha a belga hatóságok elutasítják a kettős állampolgárságú gyermekek vezetéknevének megváltoztatására irányuló kérelmet, amely a spanyol jognak és szokásoknak megfelel ugyan, de a belga jognak nem, amely szerint a gyermekek kizárólag az apa nevét viselik. Az ettől eltérő névviselésre lehetőség van ugyan, de csak akkor, ha kevés kapcsolódás áll fenn a Belga állam vonatkozásában (például, ha az érintett személy egy másik tagállamban él). Ez nem vonatkoztatható azokra a kettős állampolgárokra, amelyek közül az egyik a belga, mert ebben az esetben kizárólagos belga állampolgárként kell kezelni, akikre a belga jogszabályok irányadók. Kihangsúlyozták azt is, hogy az eltérően képzett vezetéknevek, tekintettel a belga tár-

---

¹ C-148/02 Carlos Garcia Avello v. Belgian State, ECR (2003) I-11613.

sadalomban kialakult szokásokra, kérdéseket vethetnek fel a gyermekek származása tekintetében.

A belga, dán, és holland kormányok szerint a természetes személy névviselésére vonatkozó szabályozás tagállami hatáskörbe tartozik, de az EKB ezt másként látta. Álláspontja szerint a kérdés a közösségi jog hatálya alá vonható, mert a gyermekek uniós állampolgársággal rendelkeznek, amely közvetlen kapcsolódási pontot jelent az uniós joghoz (EKSz 17. cikk). Másrészt annak ellenére, hogy a névviselés szabályozása nemzeti hatáskörbe tartozik, azt a közösségi joggal összhangban kell alkalmazni.

Az uniós állampolgárok egyik legfontosabb alapjoga a mozgás és a letelepedés szabadsága. Az EKSz 18. cikke abból indul ki, hogy a mozgás szabadsága, olyan alapvető jog, amely nem célhoz kötött, megillet minden uniós állampolgárt, függetlenül tartózkodása céljától. Jelen esetben is, tehát a gyermekeket megilleti ez a szabadságjog, függetlenül a tartózkodási helyüktől, amelynek egyáltalán nem előfeltétele az egyik tagállamból a másikba történő tényleges mozgás.²

A kérelmezők az EKSz 12. cikkére, az uniós állampolgárságon alapuló diszkrimináció tilalmára is hivatkoztak, ezért az EKB-nek azt is vizsgálnia kellett, hogy a belga állampolgárság előtérbe helyezése egy másik tagállami állampolgársággal szemben ilyenek minősül-e? A megkülönböztetés tilalma az EKB értelmezésében azt jelenti, hogy az összehasonlítható tényállásokat nem szabad különböző, a különböző tényállásokat pedig azonos módon kezelni. Márpedig ez utóbbi esetre pont ez a jellemző. A belga jog azonos szabályokat tartalmaz a belga állampolgárok és a Belgiumban élő külföldi állampolgárok vonatkozásában, de ettől eltérő helyzetben vannak a kettős állampolgárok, akik számára aránytalan nehézségeket okozhat, ha az egyik tagállamban olyan vezetéknevet nyernek, amely nincs összhangban az állampolgárságuk szerinti másik tagállambeli szabályokkal és hagyományokkal. Ráadásul diszkriminatívnak minősült az egyik állampolgárság szerinti jog indokolatlan előnyben részesítése a másik rovására. Fenti indokok alapján az EKB az EKSz 12. és 17. cikkeivel összeegyeztethetetlennek tartotta a belga hatóságok eljárását.

---

² Mörsdorf-Schulte, Juliana: Europäische Impulse für Namen und Status des Mehrstaaters, IPRax, 2004/4,315-326, 317.

A C-353/06 számú Grunkin és Paul esetben³ az EKB-nek szintén a természetes személy névviselésére vonatkozó eltérő tagállami szabályozásból fakadó nehézségeket kellett orvosolni. Dorothee Paulnak és Stefan Grunkinnak – akik akkor házastársak voltak, és mindketten német állampolgárok – Dániában, 1998. június 27-én született gyermeke, akit Leonhard Matthias Grunkin-Paul néven anyakönyveztek. A gyermek szintén német állampolgár, és születése óta Dániában él. Az illetékes dán hatóság által kibocsátott, a nevet igazoló bizonyítvány alapján a gyermek a dán jog értelmében a Grunkin-Paul vezetéknevet kapta, és ezt jegyezték be dán születési anyakönyvi kivonatába. A házaspár időközben elvált, és az apa visszaköltözött Németországba. A gyermek anyjával Dániában maradt. A gyermek úti okmányának kiállítására az állampolgársága szerinti, vagyis a német hatóságok rendelkeznek hatáskörrel, akik azonban megtagadták a gyermeknek Dániában adott kettős vezetéknevének anyakönyvezését, azon indok alapján, hogy a német jogszabályok ezt nem teszik lehetővé.

A német nemzetközi magánjog szerint, a személy vezetéknevét az állampolgársága szerinti állam joga szabályozza, a német jog pedig nem teszi lehetővé, hogy a gyermek kettős, apja és anyja vezetéknevéből álló nevet viseljen. A hatóságok a szülők által, az elutasító határozat ellen benyújtott jogorvoslati kérelmeknek nem adtak helyt. A gyermek szülei, akik nem viseltek közös vezetéknevet, megtagadták, hogy a hatóságok gyermekük nevét a német jogszabályok szerint határozzák meg.

Ezt követően a német bíróság eljárását felfüggesztve előzetes döntéshozatal iránti kérelemmel fordult az EKB-hez az EKSz 12. és 18. cikkeinek értelmezése céljából. A kérdés a következőképpen hangzott: alkalmazható-e – figyelemmel a hátrányos megkülönböztetésnek az EKSz 12. cikkében írt tilalmára, illetve az EKSz 18. cikkében minden uniós polgár számára biztosított szabad mozgás jogára – az a német kollíziós szabály, amely a névviselés kérdésében irányadó jogot kizárólag az állampolgársághoz kapcsolja? A nemzeti bíróság kérdésével lényegében arra kívánt választ kapni, hogy e két cikkel ellentétes-e, ha valamely tagállam illetékes hatóságai elutasítják egy gyermek vezetéknevének olyan formában történő elismerését, ahogyan azt egy másik

---

³ C-353/06 Stefan Grunkin és Dorothee Regina Paul, EBHT (2008) I-07639.

tagállamban – ott ahol a gyermek született és azóta is lakik – meghatározták és anyakönyvezték, és aki szüleihez hasonlóan kizárólag az első tagállam állampolgárságával rendelkezik.

Akárcsak a Garcia Avello esetben, az EKB-nak azt kellett megvizsgálni, hogy a gyermek helyzete az EKSz tárgyi hatálya alá tartozik-e. A Bíróság megismételte a Garcia Avello ügyben megállapítottakat: még ha a közösségi jog jelen állapotában egy személy vezetéknevének meghatározására vonatkozó szabályozás a tagállamok hatáskörébe tartozik is, a tagállamoknak hatáskörük gyakorlása során tiszteletben kell tartaniuk a közösségi jogot, kivéve, ha olyan belső helyzetről van szó, amely semmilyen módon nem kapcsolódik a közösségi joghoz. Márpedig a közösségi joggal való kapcsolat fennáll azoknál a gyermekeknél, akik valamely tagállamnak egy másik tagállam területén jogszerűen tartózkodó állampolgárai, mint ahogy ebben az esetben is előfordul.

Fenti indokok alapján, a gyermek joggal hivatkozik azzal a tagállammal szemben, amelynek az állampolgára, az EKSz 12. cikkében biztosított, állampolgárság alapján történő hátrányos megkülönböztetés tilalmára, és az EKSz 18. cikkében szereplő, a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való joga.

Az EKB kiemelte, hogy az olyan nemzeti szabályozás, amely egyes állampolgárait pusztán azért hozza hátrányos helyzetbe, mert éltek a más tagállamban való szabad mozgás és tartózkodás jogával, az EKSz 18. cikkében meghatározott, valamennyi uniós polgárnak biztosított szabadságok korlátozását jelenti. Az a tény, hogy abban a tagállamban, amelynek állampolgárságával az illető rendelkezik, más nevet köteles viselni, mint amelyet a születési és lakóhelye szerinti tagállamban kapott, alkalmas az EKSz 18. cikkében előírt, a tagállamok területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jog gyakorlásának akadályozására.

A Bíróság emlékeztetett arra, hogy a Garcia Avello ügyben, már megállapította, hogy a kettős állampolgárságú személyek esetében, a családnevek eltérése komoly szakmai és magánéleti hátrányokat okozhatnak az érintetteknek, ha az egyik állampolgárságuk szerinti tagállamban, a másik állampolgárságuk szerinti tagállam által elismert névre kiállított okmányok vagy dokumentumok joghatásai nem érvényesülnek.

Ebben a vonatkozásban lényegtelen, hogy az eltérő vezetéknev az érintett személyek kettős állampolgárságának a következményéből

vagy a lakóhely és az állampolgárság szerinti államoknak a név meghatározására irányadó szabályok különbözőségéből fakad. A mindennapi életben számtalan helyzet adódik, mely megköveteli a személyazonosság igazolását, ami általában útlevéllel történik. Mivel a gyermek kizárólag német állampolgársággal rendelkezik, az okmány kiállítása kizárólag a német hatóságok hatáskörébe tartozik. Ha a hatóságok megtagadják a Dániában meghatározott és anyakönyvezett vezetéknev elismerését, akkor a gyermeknek olyan útlevelet állítanak ki, amelyben más név szerepel, mint amelyen Dániában anyakönyvezték. Mindebből következően, valahányszor Dániában igazolnia kell a személyazonosságát, nehézségekkel kell szembenéznie, mely abból fakad, hogy az úti okmányában szereplő vezetéknev eltér a dán hatóságok nyilvántartásában szereplő vezetéknevtől. Erre a gyermek esetében nagy valószínűséggel gyakran kerül sor, mert az ügy irataiból kiderült, hogy a gyermek, habár főként az anyjánál él Dániában, rendszeresen tartózkodik Németországban is, amikor az apját látogatja meg, aki a házasság felbontását követően itt telepedett le. Minden alkalommal, amikor valamely ellátás vagy jog megszerzésének, vizsga eredményességének bizonyítása során, a használt név eltér attól, ami a személyazonosság igazolására bemutatott okmányban szerepel, vagy amikor két, egyszerre bemutatott okmányban szereplő név nem azonos, a vezetéknevek ilyen eltérése kételyeket kelthet ennek a személynek a személyazonosságát, valamint a bemutatott okmányok eredetiségét és a bennük szereplő adatok hitelességét illetően. Mindez pedig az illető személy önazonosságát hátrányosan érinti.

Az EKB elutasította a német kormány azon érvelését, mely szerint a vezetéknevek az állampolgársághoz való kizárólagos kapcsolása egy olyan objektív kritérium, mely a biztonságot és a folyamatosságot juttatja kifejezésre. Ez a kritérium arra irányul továbbá, hogy minden, meghatározott állampolgársággal rendelkező személyt ugyanolyan módon kezeljenek, és biztosítsák az ugyanolyan állampolgárságú személyek nevének egységes meghatározását. Az EKB fenti érvekkel szemben megállapította, hogy a közigazgatás megkönnyítésére irányuló ilyen megfontolások, nem nyújtanak kellő alapot a szabad mozgás akadályának igazolásához.

Az alapügyben felmerült körülmények között tehát, az EKSz 18. cikkével ellentétes az, hogy valamely tagállam hatóságai a nemzeti jog alkalmazásával elutasítják egy gyermek vezetéknevének

olyan formában történő elismerését, ahogyan azt egy másik tagállamban, ahol a szüleihez hasonlóan kizárólag az első tagállam állampolgárságával rendelkező gyermek született és azóta is lakik, meghatározták és anyakönyvezték.

3. Következtetések

Az EKB a Garcia Avello ügyben a szülők kérelmével összhangban foglalt állást, olyan eszközt keresett és talált, amelynek segítségével leküzdhetők a két tagállam természetes személyek névviselésére vonatkozó szabályainak a különbözősége. A belga hatóságok hozzáállása, amely a belga-külföldi kettős állampolgárokat azonosan kezelte a kizárólagosan belga állampolgársággal rendelkezőkkel, diszkriminatívnak bizonyult. Leseperte a belga kormány érvét, hogy ezekre a szabályokra éppen a Belgiumban lakóhellyel rendelkező személyek integrációja érdekében van szükség.

A döntés kiemelkedő jelentőséggel bír, mert az EKB első alkalommal helyezte a középpontba a nemzetközi névjog összefüggéseit és juttatta érvényre rajta keresztül a mozgásszabadság elvét. Rávilágított egy, az európai közösségen belül gyakran felmerülő problémára: a vendégmunkások személyi státuszának megítélésére a befogadó államban, és ennek tovább vetítésére a vendégmunkások leszármazottaira, vagyis az eredet állam jogának alkalmazhatóságára a befogadó államban.

Az Európai Közösségek Bíróságának értelmezésében a különböző tagállami állampolgársággal rendelkező szülők, kettős állampolgárságú gyermekeik vonatkozásában az érintett államok jogai közül kiválaszthatják azt, amelyik előírásainak megfelelően a gyermek vezetéknevét meghatározni kívánják. Ez a választás azonban nem minősíthető a kollíziós jogi értelemben vett jogválasztásnak, maga az ítélet nem is tartalmaz ilyen általános elméleti vonatkozásokat, hogy a név státútum meghatározására esetlegesen jogválasztás útján is sor kerülhet. A bíróság csak azt állapítja meg, hogy a nemzetközi magánjogi kapcsolás eredményeként létrejött azonos bánásmód többes és egyes állampolgárok esetében az EK Sz 12. cikke értelmében diszkriminatív.

Az ítéletben leképeződik az ún. interkulturális feszültség problémája is, amely a tagállamok eltérő névadási szokásaiból, nemzeti ha-

gyományaiból fakad.⁴ Az eltérő szabályozás összeütközést, vagyis kollíziót eredményez az érintett jogrendszerek között, ha ezen államok állampolgárai egymással kerülnek családi kapcsolatba. A Garcia Avello esetben a belga hatóságok, arra hivatkoztak, hogy a vezetéknevek megváltoztathatatlansága a belga társadalmi rend részét képezi, és a személyek azonosításának biztonságát és jogfolytonosságát hivatott garantálni. Az EKB ezt az álláspontot elvetette, és felhívta a figyelmet arra, hogy a tagállamok között kiterjedt vendégmunkás vándorlás következtében, egyazon állam területén is különböző névadási megoldások léteznek, amelynek figyelmen kívül hagyása, mint a belga állam esetében is aránytalannak minősül.

A Grunkin és Paul esetben a lakóhely államának joga került szembe az állampolgárság szerinti joggal, és az EKB úgy foglalt állást, hogy az állampolgárság szerinti jog kizárólagos alkalmazása diszkriminatív a lakóhely államának jogával szemben. Minkét esetben közös elem az EKSz 18. cikkének uniós állampolgárság elvéből fakadó diszkrimináció tilalma. A diszkrimináció tilalmának érvényre juttatása tehát nem az állampolgárságon vagy a lakóhelyen alapul, hanem az uniós állampolgárságén. Ez azt jelenti, hogy a természetes személyeket nem individuumbként, vagy egy tagállamhoz tartozó polgárként részesíti védelemben a 18. cikk, hanem az uniós polgárságból fakadó önálló entitásként. Az uniós polgárság tehát a hagyományos értelemben hangsúlyozott nemzet fölé helyeződik az Európai Unióban.⁵

Roberto Baratta professzor szerint,⁶ az EKB érvelésének, van egy másodlagos szintje is, méghozzá a nemi diszkrimináció tilalmának az érvényre juttatása. Erre azért van szükség, mert néhány tagállam családjogában, még mindig jelen van a diszkrimináció, annak ellenére, hogy csatlakoztak az Emberi Jogok Európai Egyezménye 7. jegyzőkönyvéhez (5. cikk), és a Nők Elleni Megkülönböztetés Minden Formáját Tiltó

---

⁴ Király Miklós: *Egység és sokféleség – Az Európai Unió jogának hatása a kultúrára*, Új Ember Kiadó, Budapest, 2007. 85.

⁵ Michaels, Ralf: *Die europäische IPR-Revolution – Regulierung, Europäisierung, Mediatisierung*, in: *Die richtige Ordnung – Festschrift für Jan Kropholler zum 70. Geburtstag* (szerk. Baetge, Dietmar; von Hein, Jan; von Hinden, Michael), Mohr Siebeck, Tübingen, 2008, 151-173, 166.

⁶ Baratta, Roberto: *Problematic elements of an implicit rule providing for mutual recognition of personal and family status in the EC*, IPRax, 2007/1, 4-11, 8.

Egyezményhez (16. cikk, 1. bek. i) pont), melyek kötelezik a csatlakozó államokat, hogy biztosítsák a házaspárok közötti egyenlőséget az apai név átvitelével kapcsolatban.

Az EKB saját hatásköri vizsgálata során, mindkét ügy kapcsán egyértelműen kimondta azt is, hogy annak ellenére, hogy a névjog kérdésének szabályozása közvetlenül tagállami hatáskörbe tartozik, az uniós állampolgárság kapcsán, közvetett módon mégis a közösségi jog hatálya alatt áll, ezért azt a közösségi jognak a szabad mozgás és letelepedés jogára vonatkozó szabályaival összhangban kell gyakorolni.

A Garcia Avello és a Grunkin és Paul ügyek ráirányították a figyelmet, arra, hogy szükséges lenne a névviselés szabályainak egységes közösségi jogi szintű szabályozása. Ennek megvalósítására több lehetőség is nyitva áll: nemzetközi magánjogi eszközzel, például egységes kollíziós szabályok megalkotásával, vagy akár közigazgatási úton is, egységes névregiszter bevezetésével lehetne a tagállamok között koordinálni a természetes személyek vezetéknev viselési jogát.

Az alapvető emberi jogok olyan univerzális értékeket testesítenek meg, melyek lényeges alkotó elemét képezik nemcsak a nemzetközi jognak, vagy a nemzeti jogrendszereknek, de a közösségi jognak is. Olyan abszolút értékekről van szó, melyek az alapvető jogok legfelsőbb igazságosság – magvát jelentik, éppen ezért megkerülni őket lehetetlen. Ilyen értékek többek közt a családi élet tiszteletben tartása, a vezetéknev meghatározásának szabad választása, a letelepedés szabadsága, vagy a személyek szabad mozgása, amelyek a közösségi jog alapköveit alkotják, érvényesítésük felett pedig az EKB őrökdi. A bemutatásra került két eset ékesen bizonyítja, hogy ezen alapjogok védelme az európai uniós családjog területére is áttevődött, mintegy új dimenziókat nyitva meg az egyén alapjogi érdekvédelem előtt.